

УДК 811.161.2'367:343.98 (477)

**ПОЛІПРЕДИКАТИВНІ КОНСТРУКЦІЇ В ЗАКОНОДАВЧОМУ АКТІ
(НА МАТЕРІАЛІ НАЗВ РОЗДІЛІВ І СТАТЕЙ
КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ)**

Прадід О. Ю.

Таврійський національний університет ім. В.І. Вернадського, Сімферополь, Україна

Статтю присвячено проблемі вивчення синтаксичної структури назв розділів і статей Кримінального кодексу України взагалі та поліпредикативних функцій зокрема, як свідчить аналіз, зв'язок предикативних частин у складному реченні здійснюється за допомогою інтонації та сполучних засобів, варіативність яких показано на діаграмах. У статті констатовано, що більшість назв статей ККУ побудована за моделлю складнопідрядного речення.

Ключові слова: синтаксична структура, поліпредикативні конструкції, предикативна частина, сполучні засоби, частотність уживання.

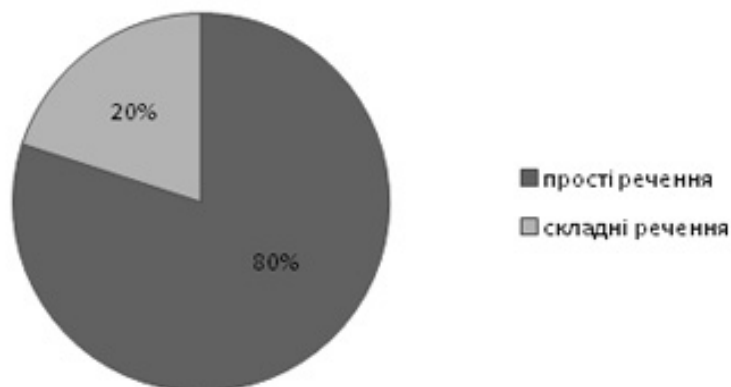
Синтаксична структура назв розділів і статей Кримінального кодексу України (далі ККУ) спеціально не досліджувалася в українському мовознавстві, хоч принагідно окремі аспекти цієї проблеми знайшли своє відображення в працях О.І. Бичок [1], Р.Д. Іванського [2], В.Г. Рогожі [3] та деяких інших учених.

Отже, проблема вивчення синтаксичної структури назв розділів і статей взагалі та поліпредикативних конструкцій зокрема є актуальною і відзначається науковою новизною.

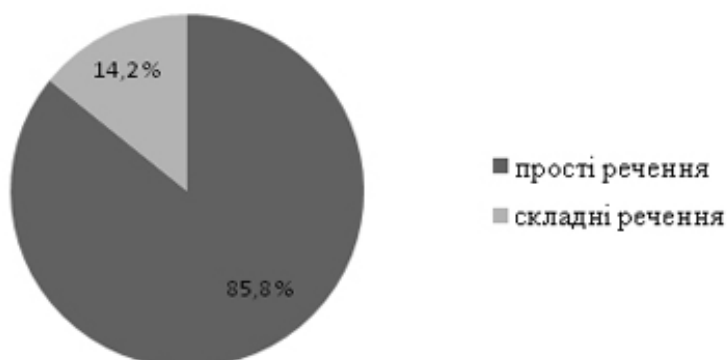
Слід зазначити, що ККУ складається з трьох частин: 1) «Загальна частина» (далі ЗЧ) (15 розділів, 109 статей); 2) «Особлива частина» (далі ОЧ) (20 розділів, 363 статті); 3) «Прикінцеві та перехідні положення» (2 розділи). Як свідчить аналіз, частина назв розділів і статей ККУ побудована за моделлю складних номінативних речень (див. діаграми 1 і 2).

Діаграма 1.

Процентне співвідношення простих і складних речень
у назвах розділів ККУ

Діаграма 2.
Процентне співвідношення простих і складних речень
у назвах статей ККУ

У статті досліджуються номінативні речення, які є компонентами поліпредикативних конструкцій.

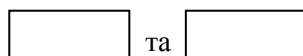
Як відомо, зв'язок предикативних частин у складному реченні здійснюється за допомогою інтонації та сполучних засобів (сполучників і сполучних слів).

Інтонація є універсальним засобом зв'язку предикативних одиниць в єдине ціле, чим є складне речення. Вона характерна для всіх типів складних речень, але особливо важлива як засіб поєднання предикативних частин у безсполучникових реченнях, адже предикативні одиниці в таких реченнях об'єднуються лише за допомогою інтонації.

Найхарактернішою ознакою складносурядних речень є рівнозначність предикативних частин, які поєднуються між собою сполучниками сурядності.

Що стосується назв розділів ККУ, то 8 назв із 35 побудовані за моделями поліпредикативних конструкцій, частіше складносурядного речення, предикативні одиниці в якому з'єднуються в усіх випадках єднальним сполучником **та**: *Вина та її форми* (розділ У ЗЧ); *Покарання та його види* (розділ Х ЗЧ); *Звільнення від покарання та його відбування* (розділ XII ЗЧ); *Примусові заходи медичного характеру та примусове лікування* (розділ XIУ ЗЧ); *Злочини у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів та інші злочини проти здоров'я населення* (розділ XIII ОЧ).

Схема вище розглянутих складносурядних речень така:

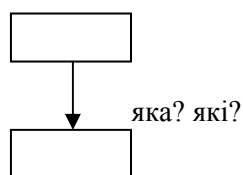

Всього за подібною схемою побудовані 5 назв розділів ККУ.

Лише в трьох випадках назви розділів ККУ побудовані за іншими моделями:

1) складного речення з підрядною означальною частиною: *Особа, яка підлягає кримінальній відповідальності (суб'єкт злочину)* (розділ ІУ ЗЧ); *Обставини, що виключають злочинність діяння* (розділ УІІІ ЗЧ).

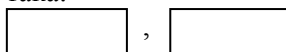
Схема вище розглянутих складносурядних речень така:

Всього за подібною схемою побудовані 2 назви розділів ККУ;

2) складного речення з безсполучниковим зв'язком: *Злочин_ його види та стадії* (розділ III ЗЧ).

Схема цього речення така:

За подібною схемою побудована 1 назва розділу ККУ.

Таким чином, фактично три з чотирьох назв розділів ККУ побудовані за моделлю складносурядного речення (див. діаграму 3).

Тепер детальніше про назви статей ККУ.

Номінативні речення частіше є компонентами складносурядних речень, у яких предикативні частини одиниці є відносно самостійними, зберігають значення окремого повідомлення і відносну синтаксичну незалежність. Щоправда, лише перша з них будується більш-менш вільно, а друга і наступні у своєму лексичному складі та побудові зумовлені включенням їх в єдине ціле з першою. Другою характерною ознакою речень цього типу є те, що предикативні частини в них поєднуються сполучниками сурядності, які завжди знаходяться тільки між цими частинами і належать складносурядному реченню в цілому.

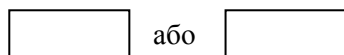
Діаграма 3.

Процентне співвідношення типів складних речень у назвах розділів ККУ

Найчастіше предикативні одиниці в складносурядному реченні поєднуються розділовим сполучником **або**: Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини (ст. 149); Примушування до участі у страйку або перешкодження участі у страйку (ст. 174); Викрадення, привласнення, вимагання вогнепальної зброї, бойових припасів, вибухових речовин чи радіоактивних матеріалів або заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживанням службовим становищем (ст. 262); Сутинерство або втягнення особи в заняття проституцією (ст. 303); Самовільне залишення поля бою або відмова діяти зброєю (ст. 429) та ін.

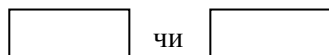
Схема вище розглянутих складносурядних речень така:

Всього за подібною схемою побудовані 8 назв статей ККУ.

Номінативні речення можуть бути компонентами складносурядного речення з розділовим сполучником **чи**: Викрадення, привласнення, вимагання наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ними шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 308).

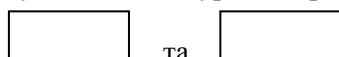
Схема цього речення така:

За подібною схемою побудована 1 назва статті ККУ.

Досить часто номінативні речення є компонентами складносурядних речень з єднальним сполучником **та**: Необережність та її види (ст. 25); Звільнення від покарання та його відбування (ст. 74); Сприяння учасникам злочинних організацій та укриття їх злочинної діяльності (ст. 256); Самовільне зайняття земельної ділянки та самовільне будівництво (ст. 197-1); Незаконне використання символіки Червоного Хреста і Червоного Півмісяця та зловживання ними (ст. 435) та ін.

Схема вище розглянутих складносурядних речень така:

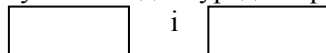

Всього за подібною схемою побудовано 6 назв статей ККУ.

Іноді номінативні речення є компонентами складносурядних речень:

1) з єднальним сполучником **і**: Умисел і його види (ст. 24); Побої і мордування (ст. 126); Створення або утримання місць розпусти і звідництво (ст. 302).

Схема вище розглянутих складносурядних речень така:

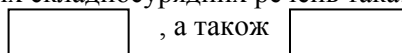

Всього за подібною схемою побудовано 3 назви статей ККУ;

2) з приєднувальним сполучником **а також**: Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства (ст. 279); Викрадення, привласнення, вимагання військовослужбовцем зброї, бойових припасів, вибухових або інших бойових речовин, засобів пересування, військової та спеціальної техніки чи іншого військового майна, а також заволодіння ними шляхом

шахрайства або зловживання службовим становищем (ст. 410).

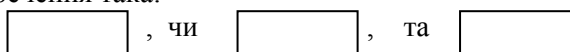
Схема вище розглянутих складносурядних речень така:

Всього за подібною схемою побудовані 2 назви статей ККУ.

Окрім того, предикативні частини можуть входити до складу багатокомпонентних складносурядних речень, поєднаних різними сполучниками сурядності, утворюючи при цьому своєрідні блоки, що об'єднуються в єдине ціле розділовими і єднальними сполучниками: *Викрадення, привласнення, вимагання обладнання, призначеного для виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин або їх аналогів чи заволодіння ним шляхом шахрайства або зловживання службовим становищем та інші незаконні дії з ним* (ст. 403).

Схема цього речення така:

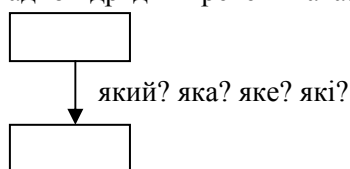

За подібною схемою побудована 1 назва статті ККУ.

Більше половини назв статей ККУ побудовані за моделлю складнопідрядного речення, предикативні частини в якому синтаксично нерівноправні, одна з яких підпорядковується іншій, головній, тобто перебуває в певній залежності від неї. Як відомо, основним засобом поєднання підрядної частини з головною є сполучники підрядності, однак він не характерний для назв статей ККУ.

У назвах розділів ККУ частини складнопідрядного речення з'єднуються відносними займенниками, які називають сполучними словами. Часто використовується займенник **який(яка, яке, які)** не тільки в називному відмінку, але й у відмінкових формах: *Злочинні дії **військовослужбовця**, який перебуває в полоні*(ст. 431); ***Вік**, з якого може наставати кримінальна відповідальність* (ст. 22); *Ненадання допомоги **особі**, яка перебуває в небезпечному для життя стані* (ст. 136); *Видання нормативно-правових або розпорядчих **актів**, які змінюють доходи і видатки бюджету всупереч встановленому законом порядку* (ст. 211); ***Особи**, до яких застосовуються примусові заходи медичного характеру* (ст. 93) та ін.

Схема вище розглянутих складнопідрядних речень така:

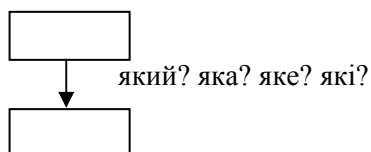

Всього за подібною схемою побудовані 15 назв статей ККУ.

Найчастіше підрядна частина з'єднується з головною сполучним словом **що**: *Призначення покарання за наявності **обставин**, що пом'якшують покарання*(ст. 69-1); *Незаконне збирання з метою використання або використання **відомостей**, що становлять комерційну або банківську таємницю* (ст. 231); *Заклики до вчинення **дій**, що загрожують громадському порядку*(ст. 295); *Порушення порядку здійснення міжнародних передач **товарів**, що підлягають державному експортному контролю*

(ст. 333); *Порушення правил поводження зі зброєю, а також із речовинами і предметами, що становлять підвищену небезпеку для оточення*(ст. 414) та ін.

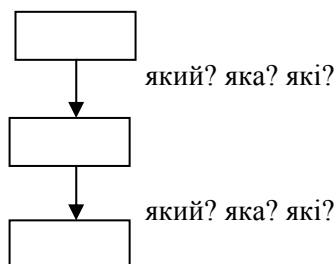
Схема вище розглянутих складнопідрядних речень така:

Всього за подібною схемою побудовані 18 назв статей ККУ.

В одному складнопідрядному реченні при головній частині може бути дві і більше підрядних частин. Серед таких багатокомпонентних складнопідрядних речень є конструкції з послідовною підрядністю, в яких при одній головній частині наявні дві підрядні частини, залежність яких від головної побудована ланцюжком, тобто перша підрядна частина безпосередньо належить головній частині, яка є абсолютно незалежною, друга підрядна – першій підрядній, яка виступає в ролі головної частини стосовно неї: *Напад на об'єкти, на яких є предмети, що становлять підвищену небезпеку для оточення* (ст. 261); *Передача або збирання відомостей, що становлять конфіденційну інформацію, яка є власністю держави* (ст. 330).

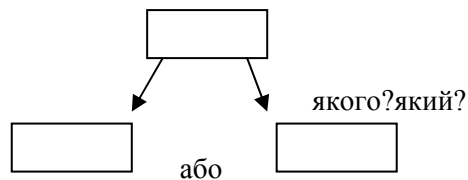
Схема вище розглянутих речень така:

Всього за подібною схемою побудовані 2 назви статей ККУ.

Серед багатокомпонентних складних речень є конструкції з супідрядністю, в яких підрядні частини залежать від головної, пояснюючи якийсь з її членів: *Незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт або яке описано чи підлягає конфіскації* (ст. 388)

Схема цього речення така:

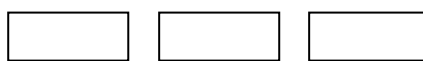

За подібною схемою побудована 1 назва статті ККУ.

Як зазначалося вище, предикативні частини в складних реченнях можуть об'єднуватися в одне синтаксичне і семантичне ціле не лише за допомогою сполучників і сполучних слів, але й інтонації. Такі речення називають безсполучниковими складними реченнями. Для таких конструкцій переважно характерна перелічувальна інтонація, що є важливим засобом їх граматичного оформлення.

У назвах статей ККУ використовуються лише складні безсполучникові речення з однотипними частинами, які є відносно незалежними. Такі речення, як правило, близькі до складносурядних: *Перешкоджання з'явленню свідка, потерпілого, експерта, примушування їх до відмови від давання показань чи висновку* (ст. 386).

Схема цього речення така:

За такою схемою побудована 1 назва статті ККУ;

Підроблення документів, печаток, штампів та бланків, їх збут, використання підроблених документів (ст. 358).

Схема вище розглянутих речень така:

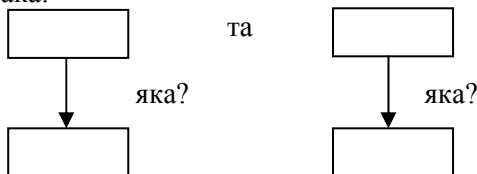

Всього за подібною схемою побудовані 2 назви статей ККУ.

У складному реченні, до якого входять дві і більше предикативних основ, можуть бути наявні різні типи зв'язку. З погляду можливих поєднань предикативних частин можна виділити такі типи синтаксичних конструкцій:

1) з сурядністю і підрядністю: *Видача особи, яка обвинувачується у вчиненні злочину, та особи, яка засуджена за вчинення злочину* (ст. 10).

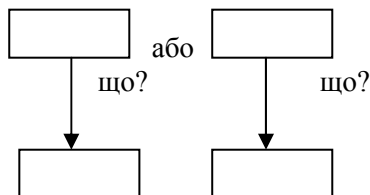
Схема цього речення така:

За подібною схемою побудована 1 назва статті ККУ;

Розголошення відомостей військового характеру, що становлять державну таємницю, або втрата документів чи матеріалів, що містять такі відомості (ст. 422).

Схема цього речення така:

За подібною схемою побудована 1 назва статті ККУ;

2) з сурядністю і безсполучниковим зв'язком: *Викрадення, привласнення,*

вимагання документів, штампів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження (ст. 357).

Схема цього речення така:

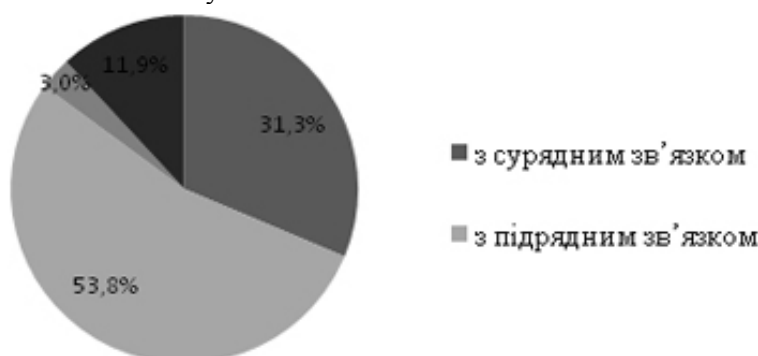
□ , □ , □ , або

За подібною схемою побудована 1 назва статті ККУ.

Як бачимо, більше половини назв статей ККУ побудовані за моделлю складнопідрядного речення, кожна третя – за моделлю складносурядного речення і лише незначна частина за іншими моделями (див. діаграму 4).

Діаграма 4.

Процентне співвідношення типів складних речень у назвах статей ККУ

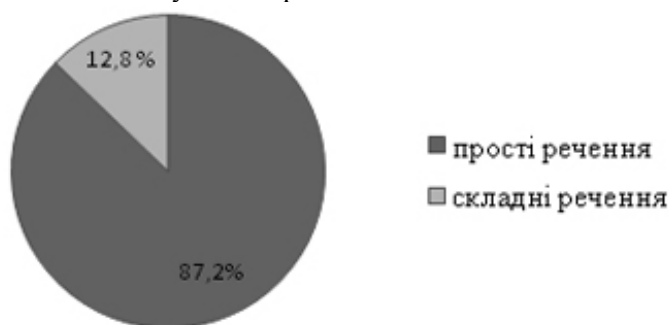

Як зазначалося вище, ККУ складається з двох частин: ЗЧ і ОЧ, назви статей яких мають свої синтаксичні особливості. Так, за моделями поліпредикатив побудовані кожна восьма стаття ЗЧ (14 назв із 109) і кожна сьома стаття ОЧ (53 назви із 363) (див. діаграми 5 і 6).

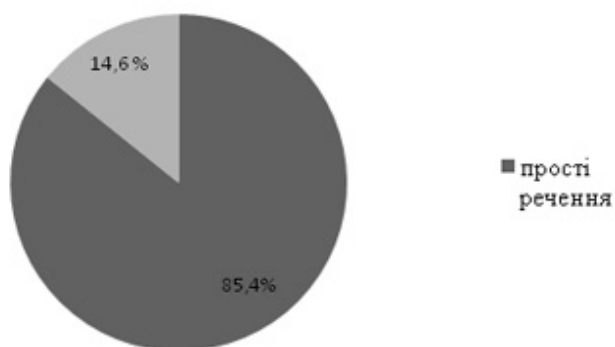
Частотність уживання складних речень у назвах ЗЧ і ОЧ майже однакова, але спостерігаються певні відмінності у використанні різних типів поліпредикатив (див. діаграми 7 і 8).

Діаграма 5.

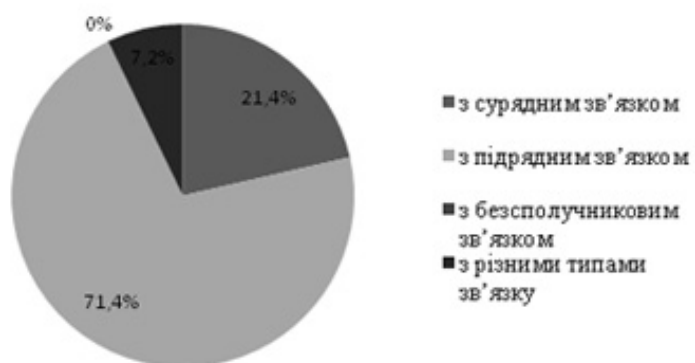
Процентне співвідношення простих і складних речень у назвах розділів ЗЧ ККУ

Діаграма 6.
Процентне співвідношення простих і складних речень
у назвах статей ОЧ ККУ

Діаграма 7.
Процентне співвідношення типів складних речень
у назвах статей ЗЧ ККУ

Діаграма 8.
 Процентне співвідношення типів складних речень
 у назвах статей ОЧ ККУ

Отже спостереження над синтаксичною структурою назв розділів і статей ККУ дають підстави зробити висновки:

1. Назви розділів і статей ККУ побудовані тільки за моделями номінативних речень.

2. Кожна п'ята назва розділу ККУ (8 назв із 35) і кожна сьома назва статті ККУ (67 назв із 472) побудовані за моделями складних номінативних речень (дет. про кількісне і процентне співвідношення типів складних речень у назвах розділів і статей ККУ див. таблицю 1).

Таблиця 1.

Кількісне і процентне співвідношення типів складних речень
 у назвах розділів і статей ККУ

	Розділи ККУ (к-ть / %)	Статті ККУ (к-ть / %)	Статті ЗЧ ККУ (к-ть / %)	Статті ОЧ ККУ (к-ть / %)
Всього назв	35	472	109	363
у т.ч. поліпредикативних конструкцій	8 / 22,9	67 / 14,2	14 / 12,8	53 / 14,6
у т.ч.:				
– з сурядним зв'язком	5 / 62,5	21 / 31,3	3 / 21,4	53 / 34,0
– з підрядним зв'язком	2 / 25,0	36 / 53,8	10 / 71,4	26 / 49,0
– з безсполучниковим зв'язком	1 / 12,5	2 / 3,0	- / -	2 / 3,8
– з різними засобами зв'язку	- / -	8 / 11,9	1 / 7,2	7 / 13,2

3. Якщо в назвах розділів ККУ частіше використовуються складносурядні речення (дві назви з трьох), то в назвах статей ККУ переважають складнопідрядні

речення (кожна друга назва).

Якщо в назвах статей ККУ кожна восьма стаття побудована за моделлю складних речень із різними типами зв'язку, то в назвах розділів ККУ подібні конструкції взагалі не використовуються.

4. У назвах розділів і статей ККУ в абсолютній більшості випадків використовуються складносурядні речення з розділовими сполучниками *або* (8 назв статей), *чи* (1 назва статті), єднальними сполучниками *та* (5 назв розділів, 6 назв статей), *і* (3 назви статей), приєднальним сполучником *а також* (2 назви статей).

5. У назвах розділів і статей ККУ в абсолютній більшості випадків використовуються лише складнопідрядні речення з підрядними означальними, причому останні приєднуються до головної частини лише за допомогою сполучних слів *який* (*яка, яке, які*) у відмінкових формах однини і множини (1 назва розділу, 15 назв статей) та *що* (1 назва розділу, 18 назв статей).

6. Іноді в назвах розділів і статей ККУ використовуються безсполучникові складні речення (1 назва розділу, 3 назви статей), складні синтаксичні конструкції з різними засобами зв'язку (2 назви статей).

Список літератури

1. Бичок О.І. Проблема порядку слів у мові законодавства України // Вісник Дніпропетровського національного університету. – Серія: Мовознавство. – 2009. – Вип. 15. – № 11. – С. 29 – 38.
2. Іванський Р.Д. Речення і текст: складнопідрядні речення умови в Кримінальному кодексі України // Український смисл [науково-популярний лінгвокультурний щоквартальник / наук. кер. І.С. Попова]. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2008. – С. 97 – 102.
3. Рогожа В.Г. словосполучення як спосіб вираження модальності в текстах законів України // Вісник Української академії державного управління. – 2001. – № 2. – С. 358 – 3365.
4. Українська мова: Енциклопедія. – 3-є вид., зі змінами і доп. – К.: Українська енциклопедія, 2007. – 853 с.

Прадід О.Ю. Полипредикативные конструкции в законодательном акте (на материале названий разделов и статей Криминального кодекса Украины) / О.Ю.Прадід// Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского. Серия: Филология. Социальные коммуникации. – 2011. – Т. 24 (63), №1 Ч.2. – С. 106-118

Статья посвящена проблеме изучения синтаксической структуры названий разделов и статей Уголовного кодекса Украины в целом и полипредикативных конструкций в частности, как свидетельствует анализ, связь предикативных частей в сложном предложении осуществляется с помощью интонации и союзных средств, вариативность которых показана на диаграммах. В статье констатируется, что большинство названий статей УКУ построена по модели сложноподчиненного предложения.

Ключевые слова: синтаксическая структура, полипредикативная конструкция, предикативная часть, союзные средства, частота употребления.

Pradid O. Yu. Polypredicative construction of Criminal Code of Ukraine / O. Yu. Pradid// Scientific Notes of Taurida National V.I.Vernadsky University. – Series: Phylology. Social communications.– 2011. – V.24 (63), №1 P.2. – P. 106-118

The article considers the problem of syntactic structure analysis of the parts and articles' names in Criminal Code of Ukraine in general and of polypredicative constructions in particular. As the analysis shows, the relation between predicative parts in compound sentence is carried out by intonation as well as by connection words, a variety of which is shown in diagrams. The majority of articles' names of Criminal Code of Ukraine (CCU) are built in compound sentence.

Key words: syntactic structure, polypredicative construction, predicative part, connection word, frequency of usage.

Стаття надійшла до редакції 23 жовтня 2010 року